

LETO
3JESENICE-
FUŽINE

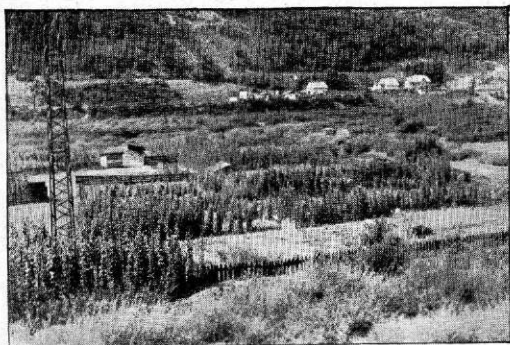
TOVARNIŠKI

VESTNIK

KRAJSKE
INDUSTRIJSKE
DRUŽBE

OJ TI PRELJUBA SVETA ZEMLJA...

Pomen zelenih oaz in delavskih domov v industrijskih revirjih

Pridne roke našega kovinarja so si tudi na produ stare savske struge uredili lepe vrtove

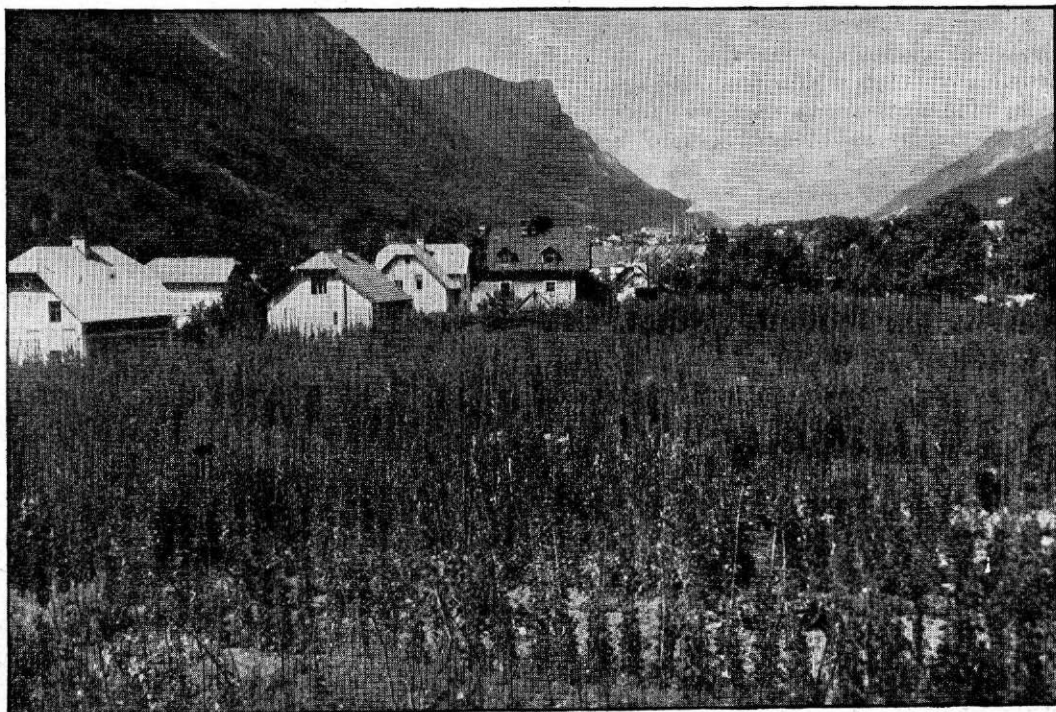
»In prvi dan je Bog ustvaril zemljo...«, zemljo, tisto neizmerno in veličastno zemljo, na kateri se bo človek radoval, na njej trpel, jo opeval, a razsežnosti njenega stvarstva nikoli doumel. Ne gledamo mi te zemlje kot površine prsti, gora in morij, kjer so zgoraj nebesa, spodaj pa pekel, kot so trdili stari učenjaki. Ne gledamo je v neskončnem stvarstvu vsemirja, kjer se kot mala kroglica vrti v prostoru med milijoni svetov, kot trdijo novodobni učenjaki, ker smo za take misli premali. Mi razumemo zemljo — tisto toplo in duhtečo pred nami, mi jo gledamo kot cesto, po kateri roma ljudstvo skozi življenje. Kot grudo jo razumemo, kot njivo, kot senožet, kot vrt, na katerem rase vse, vse samo vzklije, se greje, zaliva in raste in cvete in umira, vse kar je dobro, potrebno in lepo.

Toda... »zemlja pa je bila pusta in prazna...« stoji dalje v skrivnostni povesti stvarstva. Bog je torej zemljo lepšal in ustvaril na njej človeka — največjo umetnino stvarstva. (Četudi pravijo nekateri tukaj, da se je Bog enkrat zmotil in se mu je nekaj ponesrečilo, ko je ustvarjal žensko, je pač tako ostalo. Bog je namreč dal vse pravice moškemu, ženska pa, da mora biti poslušna. Pa se je nekaj ponesrečilo in postalo je obratno, kar lahko potrdijo vsi poročeni moški). Človek, ki na zemlji biva, ji daje vso veličino, jo osvaja, jo obdeluje in jo uživa. Vse črpamo iz zemlje, vse za življenje teh nekaj dni, ko hodimo po njej in v zemljo se vračamo k večnemu po-

čitku. Tam na njivi valovi zlato klasje žita, tam na njivi, kjer se ponavljajo čudeži razmnožitve vsakdanjega kruha skrivnostno in veličastno. Tam za sosedno ograjo zopet zelenijo ciprese in žalostne rože rastejo na grobovih tistih, ki so dokončali zemeljsko pot. Tako skrivnostna je ta pot po zemlji in zato tako veličastna.

Zemlja je dana človeku z vsem svojim bogastvom in z vso svojo lepoto. Vmes je samo neizprosno delo. Delo, ročno in duševno in gospodarsko in kulturno in socialno in prosvetno in stvarno in filozofsko — samo delo, delo! — Ogromna je zemlja in človek še vse ni niti osvojil, kaj šele obdelal in izkoristil. Prodira v širino in globino in črpa in dela in uživa vedno več zemeljskih dobrin. Red na zemlji vedno bolj napreduje. Osvajajo zemljo, jo obdelujejo in razdeljujejo, toda veliko veliko je še mrtve leži in gnije in čaka pridnih in podjetnih rok.

Toda, ko govorimo o zemlji pri nas, se nam spremeni v njive, v vrtove, v grede. Tako vidi zemljo obdelovalec, tako jo vidi tisti, ki po njej hodi kot delavec v drugih poklicih ob kmetovalcu in rudarju. Zemlja je imela in ima vse polno oboževalcev in pesnikov. Največji njen oboževalec in pesnik je poljedelec, je kmet. Večno in polno z njo živi, z njo se prebuja upi pomladi, z njo žari v poldne poletja, z njo se poslavlja v jeseni in še pozimi gre na ozare, da zasadi križec na njivo. Nihče, ki ni doživel kmetijskega življenja, ne bo razumel tiste silne povezanosti poljedelca na zemljo, na njivo, na senožet — to je posebna čut človeka, ki živi s naravo. Najlepši del posestva je tisti, kjer se vidi največ kmetove zemlje, največkratnejši občutek je ob njivi z milijoni dozorevajočega klasja, ki valovi v poletje. Snel bi klobuk in molil s kmetom in čutil z njim in ostal zdrav. Zemlji je posvečena poezija, najčistejša in najgloblja misel človeka. Pesniki so

Meseca avgusta prevladuje fižol na vrtovih, ki jih oddajamo našim sodelavcem

Foto: S. S.

Na Javorniku so si leta 1936. zgradili naši kovinarji 15 ličnih hiš na od nas odstopljenih stavbiščih. Danes so tudi že vrtovi lepo in smotreno urejeni. Tudi cvetlice in sadno drevje najdejo svoj prostor

Foto: Smolej

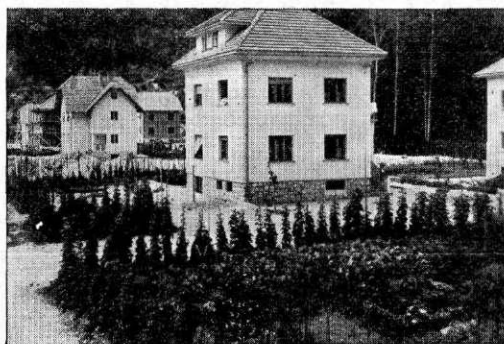
opevali polja in gore in morja, loge, jarke, vzpetine, potoke in steze, pesniki bodo zemljo opevali dalje. Tako širok svet je zemlja, da ga srce ne more zajeti.

Zemlja ob naših seliščih ni zgubila na pomenu, nego še dragocenejša je. Malo je je sicer, da bi človek ob njej zasajal, malo, a vsaka gruda je skoro prešeta. Ljudje smo, ki delamo na zemeljskem bogastvu — na predelavi rudnin in z zemljo zvezani posredno. Nimamo časa, da bi obdelovali zemljo na plodnih njivah, a vse naše življenje prihaja od tam. Delo za delo. Naša delavnost je potisnjena v sotesko in plodne zemlje je malo. Čim manj je je, tem bolj je cenjena. Naše slovensko ljudstvo je pridno, je delavno. Vsi dobro vemo, da je naša zemlja ozka. Na tem je prišla nujnost izseljevanja, ki traja že pol stoletja. Toda naš človek je obdeloval zemljo do skal, jo nosil v košarah in vrečah na odore, da je napravil gnezdo zase in za družino — odšel je šele, ko je zmanjkalo zemlje.

Zemlja v gostih seliščih ne sega na široko in globoko v ravnine, se ne razprošira v neizmerjene jase, nego je postala iskana osnova za dom, za vrt.

Ni pa morda ta košček zemlje dragocen toliko kot kraj, kjer bo rasla zelenjad in druga povrtna hranila, ni mišljeno tu morda samo olajšanje družinskega gospodarstva in gospodinjstva, kot pa je pomembna ta zemlja za občutek lastnega domovanja. Človek, ki dela ves dan pri trdem kolesju, zamahih in udarcih, je iz živcev in tisti živci iščejo miru. Kdo naj ga da, če ga ne da dom, če ga ne da vrt. Tudi zalivanje gred je delo, tudi naravnavanje fižolovih mladik je delo, tudi oskrba rož na vrtu je delo, toda vse to je toplota doma, vse to je zavest zemlje in prirode in miru.

V našem naselju ni zemlje, ki bi samevala in gnila in bila zapuščena. To je znak cenitve najlepših teženj človeka po lastnem domu in vrtu. Ko prinašamo pregled razdelitve te revirske zemlje, lahko ugotovimo, da je dana na razpolago delovnemu ljudstvu. To je tudi njeno po-

Ob našem športnem igrišču na Jesenicah si je 21 kovinarjev zgradilo tekom zadnjih 3 let ravno toliko ličnih hiš. Čim je gradnja končana, si lepo urejajo tudi svoje vrtove

NASADI FIŽOLA — GORENJSKEGA GROZDJA

Bivši travnik na Plavžu se je umaknil njivam, ki jih uživajo naši kovinarji proti mali priznalnini

Foto: Smolej

slanstvo. Redke so zelene oaze po našem naselju, toda kažejo stremljenje človeka po domu. Proč od suhih zidov in vil tje na grede, da se odpočijemo. Podzavestno to kažemo vsi Slovenci. Ko razkazujemo stanovanja, hitimo reči še: tu pa je naš vrt, tam je fižol, tam jagode, tam rože in dišave za juho in to in ono. Vrt spada k vsakemu domu morda manj radi gospodinjstva kot radi zveze z zemljo in občutka lastnega koščka sveta in doma.

Zelene oaze po delavskih naseljih so pravi domovi delovnega ljudstva in naj bi bile vedno in povsod odlika vsake podjetnosti.

* * *

Vestnost sodelavca

Sodelavec Tišo v Anton iz žične valjarne je opazil defekt na daljnovodu KID in primer takoj prijavil elektriškemu oddelku.

S tem je sodelavec, četudi izven službenega časa, s svojo pozornostjo in vestnostjo preprečil večje poškodbe, ki bi se lahko pripetile, ako bi zadeva ne bila takoj javljena.

Za to vestnost mu je bila od ravnateljstva KID podeljena nagrada.

* * *

Predlog zaboljšanje dela

Na poziv ravnateljstva v »Tovarniškem vestniku« je naš sodelavec Malej Friderik predložil in izvedel več predlogov za izboljšanje dela v svojem delokrogu iz lastne zamisli in iniciative. Obratovodstvo je njegove predloge pregledalo in ugotovilo koristne zamisli. Obratovodja g. Thuma je vestnemu sodelavcu čestital in mu v imenu ravnateljstva izročil nagrado.

Borovlje — delavska kolonija med železarnami Jesenice in Javornik

Foto: Smolej

Zelenjadni vrtovi v naših delavskih kolonijah

Težko delo v tovarnah oblikuje značaj delavca. Naš kovinar je klen ko jeklo, ki ga dnevno prideluje in oblikuje. Po napornem delu v obratu potrebuje počitka pa tudi razvedrila na soncu in zraku. Tega ne najde v zatohlih beznicah, kjer zapravlja težko zaslužen denar. Tam le izpodkopava svoje zdravje in mirno življenje svojega doma. Vrt pa, čeprav majhen, nudi našemu delavcu zdravo razvedrilo. Vrhu tega daje njegovi družini zelenjavo, ki je v našem revirju, stisnjene med Karavanke in Julijske Alpe, le težko dobiti. Okoliški kmet pač prodaja odvišni pridelek v številna bližnja letovišča.

Pomagamo, kolikor je v naših močeh. Imamo okoli 39 ha 3719 m² njiv in vrtov (podatki po katastru). Od teh oddajamo na leto 57,7 % našim sodelavcem, za kar nam plačajo minimalne priznalske v skupnem znesku 2810 din na leto, to je 8,2 % prave najemne vrednosti. Izmed 2034 naših poročenih delavcev uživa 947 ali 46,5 % od nas najete vrtove. Povprečno merijo ti vrtovi malo manj kot po 200 m².

Z veliko ljubeznijo obdeluje naš kovinar svoj vrtiček. Skupno s svojci mu žrtvuje mnogo prostega časa. Vrt pa mu prinaša vsestransko korist. Majhen košček skrbno obdelane zemlje daje razmeroma veliko užitka. Glavni pridelek je razna zelenjava, sočivje in krompir. Naš kovinar pa ima smisel tudi za lepoto. To dokazujejo lepe cvetlice, ki jih goji na svojem vrtu.

Ideal našega kovinarja je lastna hiša z vrtom. Zgradi si lasten dom. Na Jesenicah, na Javorniku in v raznih okoliških krajih in vaseh priča na stotine takih hiš o varčnosti in pridnosti našega kovinarja. Toda stavbišča so draga in gradbena posojila je težko dobiti. Pogoji so dokaj hudi.

Tudi tukaj pomagamo kolikor je v naših močeh. V zadnjih treh letih smo prodali našim sodelavcem 71 stavbišč v skupni površini 4 ha 5423 m². Posamezno stavbišče meri povprečno 640 m². Stavbišča smo odprodali proti malenkostni odškodnini 1 do 3 dinarje za kvadratni meter. Cena se ravna po legi in konfiguraciji stavbišča. Pridržujemo si le predkupno in nazaj-kupno pravico, da preprečimo špekulacije. Kupec pa mora zgraditi naimanjš dvostanovanjsko hišo najkasneje v treh letih. Za vsako hišo smo dali delavcu-gradbenemu gospodarju po 20.000 din predjema na njegov zaslužek. Predjem nam vrača v mesečnih obrokih povprečno po 275 din.

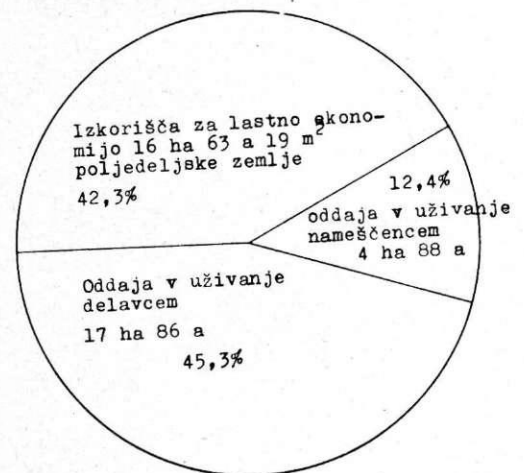
Take predjeme smo dali tudi delavcem, ki so si stavbišča preskrbeli sami. Tako je zrastle v našem revirju 135 nadaljnjih hiš. V zadnjih treh letih smo odobrili vsega 3.602.400 dinarjev na predjemih v gradbene svrhe.

Vsaka teh hiš ima svoj vrt. Tu gospodari naš kovinar na svojem. Zavest, da je lastnik hiše in vrta, mu lepša življenje in povečuje družinsko srečo. Mir in sreča ga krepita za naporno delo v tovarni. V zdravih stanovanjih in sončnih vrtovih pa doraščanov kovinarski rod.

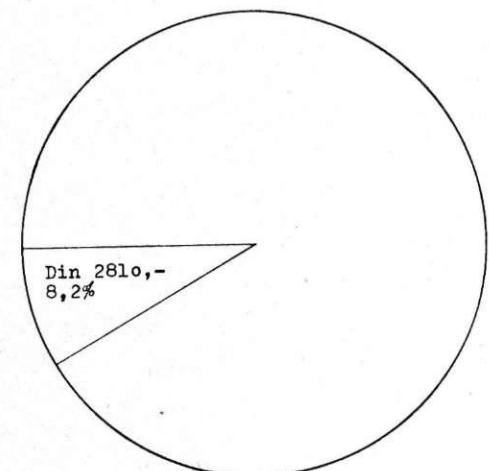
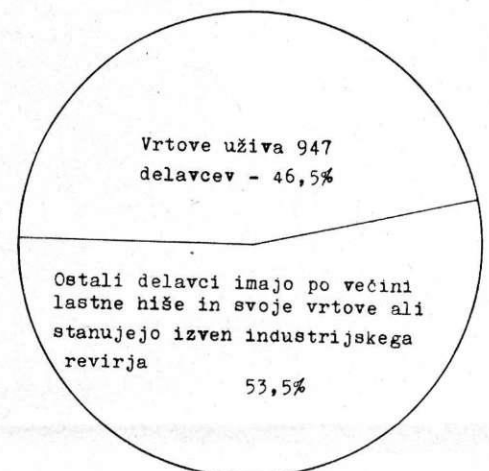
Shematični pregled

vrtov, oddanih uslužbencem KID proti minimalni priznalski

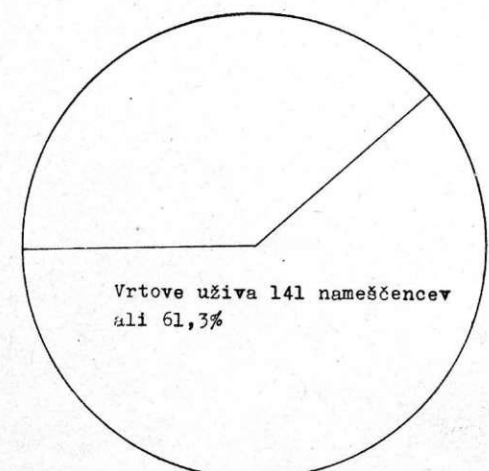
Družba ima 39 ha 37 a 19 m² njiv in vrtov

Najemna vrednost oddanih vrtov znaša na leto din 34.110

Uslužbenci plačajo letno din 2810 priznalske Poročenih nameščencev je zaposleno pri KID 230

Poročenih delavcev je zaposlenih pri KID 2034

Tudi jesen svojega življenja si znajo urediti...

Štirje upokojenci — dolgoletni sodelavci Kranjske industrijske družbe nam pišejo o izletu, ki so ga napravili sredi julija 1939.

Zmenili smo se za ponedeljek, 17. julija, da jo odrinemo navsezgodaj nekam za več dni na izlet. To se reče bolj po moderno »vožnja v modro«.

Program je izdelal seveda naš najsposobnejši tovariš Lenard. Dal nam je naročilo, da moramo biti ob 6. uri zjutraj na postaji Jesenice, seveda z nahrbtniki, v katerih naj bo malo »kešta« in tudi perilo za preobleči, če nas kje ujame dež. Nekaj »krajcarjev« naj ima vsak s seboj — ker plačati bomo morali skoro povsod. Ko pridemo na kolodvor, nam javi Lenard, da bomo vzeli 4 vozovnice do Podhoma. Nekam čudno se nam je zdelo, zakaj ravno do najmanjše postaje na bohinjski progi — pa glej ga Lenarda — peš smo jo mahnili proti našemu Bledu in Lenard ponovi Prešernove besede:

Dežela Kranjska nima lepš'ga kraja kot je z okol'co ta podoba raja.

Šli smo na Blejski grad in malo smo se že upekali, ko smo dosegli vrh. Na vrhu nas je sprejel pri vhodu oskrbnikov kuža, ki pa je bil precej krotek — mogoče je vaje samo boljše gospode, ki hodi tam okoli, ker nas je nekam začudeno gledal. Takoj zatem smo bili skupaj z oskrbnikom Jožem, ki nam je postregel najprej z mlekom, nato pa nam je razkazal tudi vse zanimivosti starodavnega gradu. Kakšne zanimivosti: stari okrogli stolp ima mnogo ječ, izdelanih v klesanem kamnu s posteljami, okovanimi s težkimi verigami, v katerih so morali v davnini ječati uporni tlačani. In naprava za bičanje; palica z verižicami, na koncu pa bodičaste kroglice, s katerimi so rabljali pretepali jetnike. Do današnjih ča-

sov se je le človeška srčna kultura že toliko dvignila, da se nam ni treba bati kaj takega. Na drugi strani lepe sobane s kapelico, v kateri so včasih gospodarili briksenški škofje. Razgled z grada je nepopisno lep. Okoli in okoli na obzorju krona gorskih velikanov z očakom Triglavom na čelu, proti Ljubljani razprostrta polja z drobnimi vasicami in belimi cerkvicami, okoli jezera lepi hoteli in vile z lepim kraljevskim dvorcem, sredi jezera pa otok s cerkvico — to so užitki, ki se jih mora samo videti — opisati se jih tako lepo ne da.

Vreme je bilo zelo lepo in odkurili smo jo proti Bohinjski Beli. Ustavili smo se v gostilni »pri Rotu«. Tam smo ga ruknili vsak en četr litrčka za naskok, ki ga nismo pričakovali. Ko odidemo po cesti dalje, nekdo za nami zakriči: »Živio Lenard!« Obrnemo se in Lenard spozna starega znanca Janeza, ki nas povabi na dom na malo malico. Lenard je namreč rodom iz te vasi. Janezova žena prinese jedačo in pijačo in ponovno smo se dobro okrepčali, ne da bi bili naši nahrbtniki že kaj ranjeni. Lepo se zahvalimo in Lenard da povelje za odhod. »Na Gorjuše gremo,« reče in odidemo. Visoko med skalami, kjer pelje pot, pa reče Kurantar, da je pozabil doli svoj kozarček za »ta zelenega«, vendar smo šli kar naprej, ker je bilo že predaleč, da bi zato hodili nazaj. Zelo strmo je v skali »Jeglica« in tudi nevarno, zaradi česar smo si morali hojo varovati s prijetanjem skale. Ko smo prišli na planoto vsi živi in že malo utrujeni, smo zagledali naselbino Slamniki. Šli smo do kmeta Blaža, ki nas je gostoljubno sprejel, mlada gospodinja pa nam je postregla s kislim mlekom, s katerim smo hitro obračunali. Kar pri nas boste spali, je rekel Blaž.

Od leve proti desni: Ravnik Anton, Jamar Lenard, Kurantar Anton, Balantič Janez, pri malici na planini

Ker so bili gorski kmetje pri delu — ura je bila 4 popoldne — jih nismo hoteli motiti, legli smo v senco pod staro lipo ob hiši ter do večera med seboj kramljali.

Zvečer nas gospodar povabi na večerjo. Po večerji smo ostali v hiši mi štirje s staro ženico — hišno materjo. Pet nas je bilo in zapeli smo »Na planinah lušno biti, gor je dosti mleka piti«. Čeprav je bila skupna starost nas petero 325 let, smo jo pošteno urezali, in sicer je pel Lenard »naprej«, stara ženica, ki ima 6 križev, je pela »čez«, Ravnik, Kurantar in Balantič pa so basirali. Pesem je bila tako mila, da bi moralo mrtvi kači srce poskočiti, če bi nas slišala — je rekel Kurantar. Po večerji smo se še malo oddahnili in nato odšli spat. Spali smo na senu v skednju. Hitro smo zadremali. Ponoči nas zbudi iz spanja na pol glasno ječanje, in glej — Lenard ugotovi, da manjka Kurantar, ki je nekam izginil. Hitro ga najdemo v lijaku za seno, kamor je bil padel v snu, ker se mu je sanjalo, da leze po strmi steni Jeglice, lezel je proti prepadu in padel — naravnost v senikov lijak. Revež je bil prestrašen, ko ni vedel kje prav za prav je. Potegnili smo ga ven in ponovno zaspali. Ob pol 4. zjutraj je bil Lenard že pokonci in nas je vse ostale zbudil.

Sedli smo k zajutreku, ki nam ga je pripravila dobra gospodinja. Zahvalili smo se za veliko gostoljubnost in oprtali nahrbtnike ter odšli dalje proti Kranjski dolini. Hoja po obširnih smrekovih gozdovih na Pokljuški planoti, nebeško svež in čist zrak in samota mora blago vplivati na še tako izmučenega človeka, ki se bori v tovarnah ali mestih za svoj kruh. Visoka ravna debela stoji kot sveče v nedogled daleč naokrog in treba je zelo paziti, da se ne zaide. Celotni pokljuški gozdovi so presekani z ravnimi in približno do 10 metrov širokimi pasovi, to so preseki, na katerih ne raste nobeno drevo. To je potrebno za varnost pri morebitnih požarih. Če bi te gozdove gledal daleč z viška, bi izgledali kot zeleno karirasto blago s svetlimi črtami. V Kranjski dolini ob studentu smo sedli na tam ležeče hlode in odprli nahrbtnike. Po odhodu so bili že precej lažji. Lenard je rekel, da so Gorjuše že toliko letoviški kraj, da moramo priti obriti tja. Hočeš — nočeš smo sedli k studentu, se namilili,

Dom Prežihovega Voranca, pisatelja in pesnika kmetkega dela in življenja

Lenard nas je pa obril. Med vojno je bil namreč Lenard nekaj tovarniški brivec, in se ga bodo posebno starejši gospodje iz raznih pisaren Kranjske industrijske družbe vedeli spominjati.

Vročina je bila precej velika, ker je na tem kraju teren bolj odprt, in smo šli kmalu naprej. V prijetni senci smrek na mehkem mahu smo preko poldneva malo počili in zadremali. Na Gorjuše smo prispeli zvečer. Dobili smo kar tri prenočišča na razpolago. Odločili smo se za Lenardove sorodnike. Pripravili so nam dobro večerjo, tako da nam ni bilo treba prazniti naših zalog v nahrbtnikih. Spali smo dobro. Zjutraj smo zgodaj vstali, domače dekletke nam je pripravila vsakemu čašo toplega mleka, zraven pa šopek gorenjskih nageljnov in rožmarina. Od samega navdušenja smo zapeli mladostno: »Pa mi smo fantje...« Vzamemo slovo in odidemo na Gorenjsko. Obidemo nešteto kočice in gospodskih vil, ki so jih postavili imovitejši meščani, kamor hodijo uživati svežino planin in iščejo zdravja. Šli smo po cesti mimo »Sport hotela«, ki lahko preskrbi preko 100 gostov. V bližini hotela stoji krasna kapelica z oltarjem in kipom Antona puščavnika. Tudi nekaj parčkov je bilo v bližini. Gotovo so mu oddajali svoje prošnje...

Po precej dolgi in tudi naporni hoji po avtomobilski cesti navzdol smo se ustavili malo nad Zatrnikom, kjer smo pojedli zadnje ostanke iz naših nahrtnikov.

V bližini Zatrnika smo se ustavili pred spomenikom žrtvam avtomobilске nesreče od lanskega leta. To so bili gosp. Ivan Kenda, blejski župan; g. Kunstelj, gorjanski župan in mladenka Ivica Sodja z Mrzlega studenca. Spomnili smo se jih ter jim položili šopke na kamen. Po dobri uri hoda smo dospeli do postaje Podhom, od koder smo se z večernim vlakom odpeljali proti Jesenicam. Izlet je bil lep, vreme je bilo odlično in dolgo se bomo spominjali tega našega krožnega potovanja.

★ ★ ★

VELIKA NAROČILA PRI DOMAČIH TVORNICAH

Kakor piše Industrijski kurir je bilo domačim industrijam dano naročilo 50 novih železniških vagonov. Naročilo znaša skupno nad 27.000.000 dinarjev in ga bodo izvršile sledeče tvornice:

Tvornica vagonov v Brodu na Savi 30 komadov.

Tvornica v Kruševcu 10 komadov.

Tvornica »Jasenica« v Palanki 10 komadov.

Vse konstrukcije bodo najmodernejše in električno zavarjene.

INDUSTRIJA CELULOZE V KRŠKEM BO ZAČELA OBRATOVATI

Velika tvornica celuloze v Krškem bo začela obratovati v najkrajšem času. Les za celulozo bo tvornica nabavljala po vseh krajih Slovenije — po okolici Kočevja, z Gorenjskega, s Pohorja itd. Letno bo potrebovala nad 45.000 m³ lesa.

Osnovatelj te industrije je industrijec g. Fran Bonač iz Ljubljane. Za procvit podjetnosti, za blagostanje ljudstva, za korist kraju in državi!

Delavstvo obratovališča in proizvodnja KID leta 1875.

Gradimo kroniko največje in najstarejše podjetnosti na slovenski zemlji. V »Tov. vestniku« bodo redno izhajali zgodovinski zapiski. Vsi sestavki, ki so bili poslani uredništvu, bodo priobčeni v celoti in v izvlečkih.

V letu 1875. so bili pri Kranjski industrijski družbi že številni obrati. V naslednji razpredelnici so navedena vsa delovna mesta, kaj in koliko so proizvajali in koliko delavstva je bilo zaposlenega.

Cajnovke (kladva): v Bistrici, na Požabljenem, v Starih Fužinah, v Tržiču in na Slapu.

Valjarne, mehanične delavnice in žičarne: v Bistrici.

Pilarna: v Tržiču.

Pridobivanje šole: v Ribšici.

Ogljarne: na Bledu, na Pokljuki, na Mežakliji, na Ribšici, na Jelovci, v Bohinju, na Savi in pri Sv. Katarini.

Železni izdelki so obstojali iz sledečih vrst:

Obratovališča:	Proizvodi:
Rudokopi Savske jame,	železna ruda 157,86 dun. centov
„ Bevšca,	železna ruda 23,338 „ „
„ Begunjska,	manganova ruda 60,024 „ „
„ Bohinj,	železna ruda 12,455 „ „
„ Topusko I.,	železna ruda 56,944 „ „
„ Topusko II.,	manganova ruda 7,917 „ „
„ Topusko III.	rjaví premog 38,467 „ „
Plavži Kranjske industrijske družbe so proizvedli leta 1875. sledeče količine:	
Plavž na Savi	surovo železo 26,854 dun. centov
	železomangan in
	zrcalovino 14,425 „ „
„ na Javorniku	surovo železo 14,911 „ „
	železomangan 11,463 „ „
„ na Bistrici	polovičarsko in sivo 8,992 „ „
„ Topusko	polovičarsko in sivo 18,326 „ „
Proizvodnja železarskih izdelkov je znašala 36,220 dun. centov.	

Delavstva je bilo v tistem letu pri rudnikih in pri plavžu . . . 369 mož pri železar. predelavi v obratih 321 mož v gozdovih in voznikih . . . 772 mož V naslednjem so našeta delovna mesta, ki so obratovala takrat v posameznih krajih:

Rudokopi so bili: pri Savskih jamah, na Bevšci, na Begunjski, v Bohinju in v Topuskem.

Plavži so bili: na Savi, na Javorniku in na Bistrici.

Kupolke in livarna: v Bistrici.

Frišarski obrati (peči): na Savi, v Mojstrani, na Javorniku, v Radovni.

kovano grobo železo,
kovano fino železo,
valjano fino železo,
valjano žično železo,
kovano žično železo,
fino jeklo pakovano v zaboje in snope,
žičniki,
pile,
ključavničarski in kovaški izdelki ter različna jekla.

O p o m b a : 1 dunajski cent je znašal 56 kg.

Z izleta cevarne. Izletniki izročajo svojemu obratovodji gosp. Bohnenu spominsko sliko, ki jo je izdelal sodelavec Š. Ravnik

NAŠI OKOLIŠKI KRAJI

Koroška Bela

Da, tudi lepa, velika vas Koroška Bela spada pod naše okoliške kraje, saj je velik del našega podjetja v tej občini, oziroma župniji.

O Koroški Beli je bilo že mnogo napisanega, v raznih listih jo dopisniki omenjajo vsaj vsako nedeljo, ali pa ob raznih prireditvah, kakršnih se tu ne zmanjka. Tudi naš Vestnik je lansko leto, ob priliki obletnice strahovitega opustošenja skoro vse Koroške Bele po sovražnem italjskem napadu napisal nekaj spominov na one najbolj črne dni te lepe župnije.

Kljub temu pa ne bo odveč, ako se nekoliko delj pomudimo pri tej, Jesenicam najbližji sosedu.

Čudno, Javorničani ne marajo biti Belani, in Belani ne Javorničani, pa imajo vendar oboji enega župana, enega župnika, eno šolo in — eno pokopališče, kjer se prav za prav zedinijo šele vsi oni, ki jih sem prinesejo k zadnjemu počitku iz vasi Koroške Bele, ali pa prav od meje župnije ob Markeževi hiši. Od tod pa se vrše pogrebi zadnje čase večinoma z mrliškim vozom, ker Javorničani tudi v tem ne marajo zaostajati za Jeseničani. Saj pa je bil tudi že skrajni čas, da se je to uvedlo, kajti od Arha pa do cerkve in nazaj na pokopališče je bilo za nosače skrajno naporno, četudi človekoljubno opravilo, v zimskem času pa tudi nevarno. Prvi tak pogreb, na sicer improviziranem mrtvaškem vozu na Koroško Belo, se je vršil pred leti, ko si je pokojni dobričina Anton Lukman, oče našega gospoda upravitelja ekonomata, zaželel večnega počitka na tem mirnem kraju. Tolikšnega pogrebnega spreveda kot je bil tedaj, ves gornji savski kot dotlej še ni videl. Močna želja večine faranov župnije Koroške Bele je, da bi se, po zgledu Jesenic, postavila na pokopališču primerna kapela, v kateri bi se lahko vršili mrtvaški obredi, in bi tako izostala utrudljiva pot mimo pokopališča v župno cerkev in po strmini zopet nazaj. Tudi bivši šef bolnišnice bratovske skladišnice, g. dr. Schwab, je pred leti v tem mirnem kotičku pokopal svojo hčerko, poleg katere začasno počiva tudi letos nenadno umrlj sin gospoda generalnega ravnatelja.

Pri zadnjem ljudskem štetju je imela občina Koroška Bela nekaj nad tri tisoč prebivalcev, danes jih ima gotovo vsaj tretjino več. Ne samo da je znatno naraslo število stavb na povsem industrijskem Javorniku, zlasti na tako zvanih Borovljah, je na sami Koroški Beli zadnja tri leta bilo zgrajenih mnogo novih, zelo ličnih hiš, last naših sodelavcev na Javorniku. Pred leti sta se Javornik in Koroška Bela strogo ločila po svoji zunanji obliki, Javornik skoraj popolnoma industrijski kraj, Koroška Bela pa pretežno kmečka vas s skednji, hlevi itd. Danes je ta razlika vedno manjša in počasi izginja. Pa, saj jo skoro ni družine na Koroški Beli, ki ne bi imela vsaj po enega svojih članov zaposlenega v naših podjetjih.

Z naraščanjem prebivalstva se je seveda tudi povečalo število šoloobveznih otrok in tako je nastala potreba po no-

vem šolskem poslopju. S hvalevredno vne-
mo se je občinski zastop lotil težke na-
loge ter v kratkem času dogradil moder-
no, veliko šolsko poslopje, ki sedaj po-
krito in v surovem stanju čaka dovršitve,
da bo čimprej predano svojemu velikemu
kulturnemu namenu.

Kjer je mnogo ljudi, je tudi mnogo
potreb. Da Belani ne zaostajajo v kultur-
nem pogledu za drugimi kraji, je dokaz
ta, da imajo svoje zelo agilno katoliško
prosvetno društvo, svoj orkester, dram-
ski odsek, razna pevška društva, da ima
Sokol že dolgo let svoj lasten dom, ga-
silsko društvo na Beli pa je tudi že slavilo
razne jubileje svojega obstoja. Tudi za-
družništvo je dobro razvito, saj imajo
svoje konsumno društvo in konsum za
ljubljsko okolico. Gostinskih lokalov se
prav za prav ne more prištevati med kul-
turne ustanove, ker pa se v teh »zave-
tiščih« rodijo marsikatera modra in pre-
udarna beseda z ozirom na občinsko go-
spodarstvo ali splošen položaj, naj ome-
nimo, da imajo tudi na Beli dva takšna
starodavna, po vsej Gorenjski znana lo-
kala, namreč pri »Jurčku« in pa pri »Ore-
hovniku«. To sta gostilni starega kova,
takšni, kakršne najdemo omenjene le še
v starih pripovedih, vse po domače, do-
bro, poceni. V predvojnem času Gorenj-
ska ni poznala tako zvanih dalmatinskih
vinotočev, danes jih je povsod dovolj, le
Koroški Beli so prizanesli.

Dvajset let poteka letos, odkar vodi
dušno pastirstvo te velike župnije č. g.
župnik Žbontar. Sam doma iz revnega,
pol industrijskega kraja Kamne gorice,
najbolje pozna delovnega človeka.

Neko posebnost pa ima župna cer-
kev Koroške Bele, kakršne ni najti ne le
v vsej Sloveniji, marveč gotovo ne v vsej
Jugoslaviji, namreč, svojega farnega pa-
trona, oziroma dva. Sv. Ingenuin in Al-
buin, beremo v zapiskih. Ker pa si je
takšna imena težko zapomniti, se mnogo-
krat pripeti, da ta ali oni župljan Koro-
ške Bele ne ve povedati obeh imen, zato
pravi na kratko: »Sveti Albuin in še oni
za njim«.

Delo na pripravah za obrambo pred napadi iz zraka

V smislu uredbe kraljevske vlade je
KID podvzela vse potrebne korake, da se
študira, propagira in izvede vse, kar je
nujno za organizacijo obrambe pred na-
padi iz zraka.

Pri KID je določen poseben odbor,
kateremu so dodeljeni strokovni referati.
Ta odbor sistematično študira izvedbo in
prehaja z delom do realiziranja prvih
nujnosti.

KID je poslala v tečaj za instruktor-
je-kemičarje pri Vojno-higijenskem za-
vodu v Beogradu referenta gosp. inž.
Strojina, ki je tečaj ob datumu že absol-
viral. Pravkar je odšel na tehniško grad-
beni tečaj za te svrhe gosp. diplom. teh-
nik Okrožnik.

V naslednji gasilski tečaj v Beogradu
je najavljen gosp. obratovodja K. Luck-
mann.

Po teh enotnih strokovnih instruk-
cijah merodajnih oblasti bo odbor KID
pod vodstvom tehn. ravnatelja dr. inž.
Klinarja storil nadaljnje korake.

Našim sodelavcem je tudi poznano,
da je bila strokovna razprava pooblašče-
nega inženirja gosp. St. Dimnika pri
zboru strokovnjakov v Komiteju tehni-
škega dela v Ljubljani, katero je najprej
prinašal naš list, natisnjena v knjižnicah
za vse ljudstvo.

Kdor ni shranil vseh števil »Tov-
vestnika«, si lahko nabavi priročno knjiži-
co za 5 din. Dobi se povsod v knjigarnah
in trafikah.

»Tovarniški vestnik« bo prinašal se-
daj drugo strokovno razpravo, da se po-
učijo ljudstvo o postopanju pri zatemanju
mest, trgov, industrij in stanovanj.

Le poučeni o vseh potrebnih ukre-
pih bomo znali ravnati za vsak primer.

Pri tem pa ni treba misliti, da mora
vojna biti, nego tako delo je delo v
mirni dobi, je izobrazba ljudstva, da so
razočaranja nemogoča.

ŠPORTNE IGRE KID

Martinarji so prišli
po pokal

Ing. Stanko Dimnik, Ljubljana:

Kako naj si uredimo naše domove za obrambo pred letalskimi napadi

(Konec)

c) Voda za umivanje, ki naj bo shranjena v zaprtih posodah.

č) Črpalna naprava in cedilo za prekrbo s svežim, zdravim zrakom.

d) Rezervna svetila, na pr. električne žepne svetilke. Tudi bicikel s svetilko na dinamo stroj bi v sili dobro služil.

e) Nekaj plinskih krink in zaščitna obleka iz gumiranega blaga.

f) Orodje: nekaj krampov in lopat, železna lomilka, dleto, sekira itd.

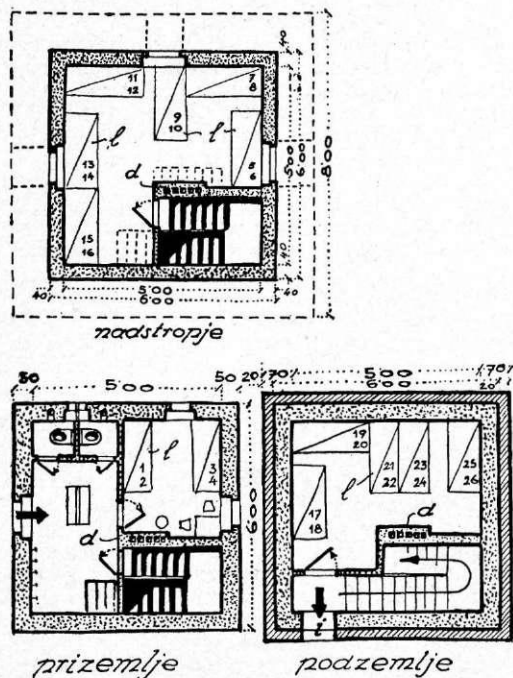
g) Posoda s klorovim apnom in morda še druga razkuževalna sredstva.

h) Pomožna lekarna in obvezila.

i) Detektor za ugotavljanje strupene plina, ki pa pride v poštev le za velika zaklonišča.

7. Hišnim gospodarjem na znanje

Kakor kažejo dogodki v Evropi, nastopi vojno stanje lahko povsem nepričakovano, to je preko noči. Težko bi bilo v zadnjih trenutkih, ko bodo morda že bombe padale na naselja, vse potrebno pripraviti za varnost življenja. Ne moremo zahtevati, da bi državna uprava sama uredila vsakemu posamezniku vse potrebno za njegovo varnost, ker ima država dovolj posla in izdatkov za vojaško pripravljenost. Oblastva bodo pač gradila tudi javna zaklonišča, ki pa bodo namenjena pred vsem onim, za začasno zaščito, ki jih bo letalski napad zalotil na ulici. Oblastva bodo posameznim hišnim gospodarjem nudila pač pomoč z nasveti, navodili, načrti in morda revnejšim tudi v obliki podpor v denarju ali materialu

Slika 14

Stolpno zaklonišče na dvorišču (za pribl. 30 oseb). Tlorisi k sliki št. 13. V prizemlju je vstopna celica, dve stranišči in sobica s 4 ležišči. V nadstropju je 12 ležišč in v podzemlju 10 ležišč. V podstrešju je prezračevalna naprava. *l* = ležišča, *d* = dimovodi in prezračevalne cevi (salonit), *i* = zasilni izhod po podzemnem hodniku.

Vsekakor pa mora biti vsakdo sam pripravljen na potrebne žrtve za lastno varnost. Zavedati se moramo, da bo sovražnik tem manj tvegati vojno, v vojni pa

Slika 15

Zavarovanje oken, vrat, stropov in temeljev z vrečami s peskom v Angliji.

tudi tem manj napadal in trošil municijo, čim bolj bomo tudi glede zaklonišč pripravljeni.

Zato je treba:

da pregledamo poslopje in dvorišče ter si izberemo najprimernejši prostor za zaklonišče, ki ga pričnemo takoj smotno utrjevati;

da pripravimo takoj čim večje število vrečic iz jute, starega platna ali papirnatih vrečic od cementnih pošiljk;

da si pripravimo potrebno zalogo mivke ali drugega peska;

da poskrbimo za tesno zapiranje vrat in oken v zaklonišče, odnosno lesene ali pločevinaste pokrove za okna zaklonišč;

da si pripravimo deske za opaženje stropa v zaklonišču in lesovje za optje;

da si nabavimo zaprte posode za hrano in vodo; da kupimo plinske krinke in zaščitni krog;

da uredimo poseben odcep električnega voda od glavnega števca in kupimo žepne baterije;

da takoj poskrbimo za to, da bomo mogli v kleti zapreti električni in plinski dovod od cestne napeljave;

da odnesemo s podstrešja vse vnetljive, to je lesene in papirne stvari;

da prepleškamo podstrešno lesovje proti vnetljivosti;

da opremimo vodovodne pipe v najvišjem nadstropju z navojem ter pripravimo več metrov dolgo gumijasto cev, ki bo omogočila gašenje;

da pripravimo v podstrešju zaboj suhega peska in lopate, da bomo mogli gasiti zažigalne bombe;

da si pripravimo majhno zalogo rezervnih strešnikov, ker nam bodo izstrelki protiletalskih topov razbijali strehe;

da poučimo vse rodbinske člane o vseh nevarnostih, ki jim bomo v vojni izpostavljeni. Določimo že sedaj nekaj ženskih ali starejših moških članov rodbine, ki ne bodo vpoklicani v vojaško službo, za rediteljsko službo v zaklonišču odnosno v poslopju za čas letalskih napadov.

8. Uporabljeno spisle

Zaščita zaledja proti vojnim plinom.

Ljubljana 1932. Prosvedna zveza.

Življenje in svet, tedenska priloga ponedeljske izdaje »Jutrac«.

Vazдушna odbrana. List za pouku stanovništva protiv vazdušnih napada. Beograd, Kralja Petra 14/I.

Glasnik civilne zaštite. Škola za civilnu zaštitu grada Zagreba. 1938.

Spomenica otvorenja škole za civilnu zaštitu u Zagrebu. 1938.

Ing. Nikola Žitković: Tipovi i konstrukcije gradjevina i odvojenih zaklona za zaštitu od napada iz zraka.

Dipl. Ing. Schoßberger: Bautechnischer Luftschutz. Berlin, 1934.

Luftschutz durch Bauen. Bauweltverlag.

Ing. Peres: Baulicher Luftschutz. Deutscher Baukalender 1936.

Neue Züricher Zeitung. Jg. 159 in 160.

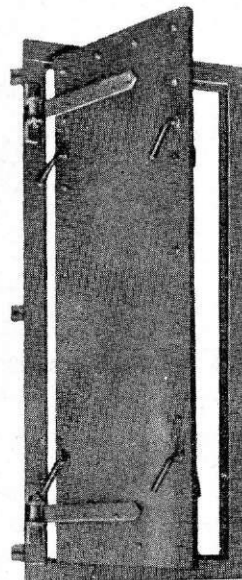
»Vu« l'illustre francais. 1939.

Civil defence. The Architects Journal št. 1

od 1., in št. II od 8. junija 1939.

Uredba o zaštiti pred zračnimi napadi.

(Sl. N. 15. IV. 1939., št. 84/XXIV/176.)

Slika 16

Železna vrata iz 15 do 20 mm debele jeklene pločevine so potrebna takrat, če zapirajo neposredni vstop iz vnajstosti v zaklonišče. Ako vodi vstop v zaklonišče iz kletnega prostora, potem zadoščajo lesena vrata, opažena s 3 mm debelo pločevino, pritrjena v železnem okviru. Ključavnice ne smejo imeti taka vrata. Kljube morajo biti na vzvod ali pa na vijak, kot pri ladijskih oknih, da tesno pritisnejo v pripero.

Novice opomini iz sodobnega življenja

Vojna še ni končana, niti je niso še prepovedali, zato moramo kot kronisti omeniti nadaljnji potek. Nemčija, ki ima 80 milijonov prebivalcev, je vodila proti Poljski, ki ima 33 milijonov prebivalcev bliskovito vojno. Takoj, ko so se Poljaki umaknili na druge linije in se pričeli resno upirati, so nastopili vojni zbori Rusije, ki ima 180 milijonov prebivalcev, pohod na Poljsko z druge strani. Torej država z 80 milijoni in druga država s 180 milijoni prebivalci sta v bliskoviti vojni nastopili proti državi s 33 milijoni prebivalci. To je treba vedeti, ker bi z obratnimi številkami tega ne bilo mogoče. Poljaki se niso vdali, nego so se obema tema vojskama še dalje upirali. Res so armadam ruskih delavcev, kmetov, ribičev in mornarjev, kakor se rdeča vojska uradno imenuje, nudili le formalni upor, Nemcem pa so se upirali jačje. Toda v kleščah tako velikih armad ne pomaga nobeno junaštvo in zadnje poljske armade so se vdale po prizadevanju, ki ga zgodovina nikoli ne bo pozabila. Poljska je izgubila državo, toda Poljakom je ostala čast, so pisali časopisi. Čete ruskih delavcev, kmetov, ribičev in mornarjev so zasedle del Poljske, ostali del pa nemške čete. S četami ruskih delavcev, kmetov, ribičev in mornarjev so prišli takoj boljševiški organ. sistemi. Prispelo je na zasedeno ozemlje takoj stotine igralcev, ki so Poljakom igrali in prikazovali zanimive stvari. Prispele so pošiljke Stalinovih slik v velikih količinah, da se razdelijo med tamkajšnje ljudstvo. Posedstva so bila razlastena, po delavnostih sovjeti itd. Z nemške strani zopet po svoje, tako da Poljakom ni treba več skrbeti za državne posle.

Na drugi strani Francija in Anglija nadaljujeta vojno proti Nemčiji. Ni sicer nobenih bitk in prodiranj, samo vojno stanje je, da morajo imeti države mobilizirane armade ljudi. Francija in Anglija pravita, da prenesejo to lahko, Nemčija pa baje težje, ker pač tako stanje stane denar in še marsikaj.

Čete ruskih kmetov, delavcev, ribičev in mornarjev so medtem stale še ob mejah baltičkih držav in pomagale sklepati pogodbe Rusije s temi državami. Pogodbe so sedaj sklenjene. Te čete ribičev itd. so prišle tudi že na Karpate na prejšnjo poljsko-madžarsko mejo in so tam ostale.

Na Balkanu, ki je v vsaki vojni sodeloval, je sedaj mir. K temu je pomagala vzgoja k človečnosti. Balkan je postal kulturn in tako so prenehale vojne. Jugoslavija, Romunija, Bolgarija, Turčija, Grčija in tudi Madžarska so svetle točke miru in ljudstvo jim bo hvaležno. Poleg vsega tega pa se ves svet zahvaljuje Italiji, ki je ostala nevtralna in propagatorica miru na zemlji.

Daj Bog, da bi nastopil kmalu mir povsod, da bi ljudstvo in narodi mogli v miru živeti, v miru in svobodi — mali in veliki — vsi! Da bi tudi ljudstvo vojujočih se držav doseglo mir in v miru dalje živelo ter da bi vsi delali in stremili za izobrazbo, ki naj prepreči tako grde in strahovite pokolje, kot jih rodi vojska — to je naša želja.

Malo kozmetike

Nežne roke.

Roke ostanejo nežne, bele tudi pri delu, ako vlivamo v umivalno vodo po pol žličke kolinske vode, žličko boraksa in žličko mandljevih otrobov.

Umazane nohte

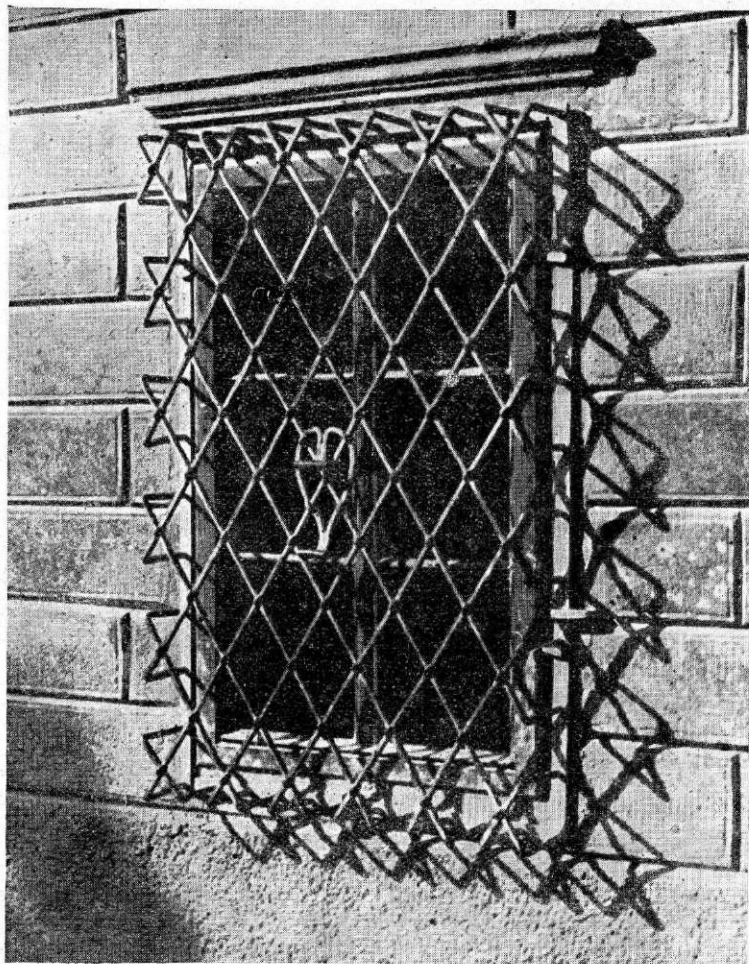
najhitreje očistimo, če damo na ščetko malo boraksa in citronovega soka.

Poceni brilantini za lase.

Napravi se takole: vzemi 2 dela solatnega olja in 1 del kolinske vode, to zmešaj in s tem se maži.

Okno na Ruardovem gradu na Savi

Nekdanja umetna kovška obrt ni mislila na vasovalce

Iz fotoarhiva Smolej

Proti prhljaju.

Marsikdo se jezi nad prhljajem. Odpravi se najhitreje, ako si vsak teden enkrat natreš glavo s citronovim sokom.

Slab vid se okrepi.

Veke moramo večkrat na dan umivati z mrzlo vodo, pa tudi sence. Včasih jih namažimo s špiritom, toda samo sence in čelo. Paziti moramo pri tem, da špirit ne zaide v oči, ker zelo peče.

Črni zobje.

Črne zobe očistimo s stolčnim plovcem, ki je zmešan s 4 %-no raztopino vodikovega oksida v gosto testo. S to pasto si večkrat čistimo zobe in izplakujemo z mlačno vodo, pa bodo zobje beli.

Gospodarske novice

Rezultati prvega meseca vojne so prinesli spremembe tudi na gospodarskem in političnem polju. Največ so do sedaj pridobili Rusi. Brez kaplje krvi so pridobili veliko zemlje, prišli v last bogatih vrečev petroleja in končno zagospodovali baltičkim državam in Baltičskemu morju. Največ so do sedaj izgubili Nemci. V svoji državi imajo okrog 30 milijonov ljudi drugih narodnosti. Zemlje so sicer nekaj pridobili, toda tako drago in s krvjo. Toda to je tako malo z izgubo, ki jo lahko prizadene ruska osvojitve prej omenjenega. Druge narode pod seboj imeti je križ. Angleži in Francozi niso še nič izgubili razen nekaj ljudi in ladij, toda lahko prenesejo. Najbrže se bodo Nemci vrnili k prejšnjemu stališču; k samoodločbi narodov in k prepričanju, da je najbolje, da ima vsak narod svoje.

Slovani, Germani, Romani so večinski prebivalci Evrope. V prejšnjem stoletju so bili Slovani, Germani in Romani približno enako številni. Vsakih je bilo okrog 33 %. Sedaj pa je stvar že drugačna. Romanov je sedaj še 24 % ali 121 milijonov, Germanov 30 % ali 149 milijonov, Slovanov pa že 46 % ali

226 milijonov. Če se bodo Slovani množili tako naprej, jih bo v 50 letih več kot Romanov in Germanov skupaj. Slovanska življenjska sila je zdrava, kar kaže tudi napredek v naši državi. Leta 1921. je bilo v naši državi 11,6 milijonov prebivalcev, danes jih je nad 16 milijonov.

Za naše gospodinje

Djuvedje.

Na 8 dkg masti prepražimo drobno rezano čebulo, 2 olupljena na rezine zrezana modra paradižnika (melancani), 1 glavico na rezance zrezanega ohrovt, 2 zeleni papriki, 1/2 kg olupljenega na rezine zrezanega krompirja in 1/2 kg na primerne kose zrezanega mesa (teletine ali svinjine). Osolimo, zalijemo z juho in dušimo. Posebej denemo v kozico plast zelenjave in mesa, nato plast opranega surovega riža, na riž plast surovih na rezine zrezanih paradižnikov, zopet zelenjavo, meso, riž in paradižnike, da je kozica polna. Na vrhu morajo biti paradižniki. Riža porabimo 25 do 30 dkg. Vse to zalijemo z juho ali z vodo, pridenemo košček masla in dušimo do mehkega, ne da bi mešali. Djuvedje mora biti sočno, zato dolivamo juhe, in to po potrebi. Serviramo v isti kozici ali pa naložimo na krožnik z lopatko tako, da se vidijo posamezne plasti.

Mesni puding z vinsko omako.

Penasto vmešamo 5 dkg masla ali masti, 3 rumenjake, zelen peteršilj, 1/16 l smetane ali mleka, 15 dkg faširane teletine, 15 dkg sesekljane svinjine, sol, poper, eno namočeno pretlačeno žemljo in sneg od treh beljakov. Zmes vlijemo v namazano pudingovo obliko in kuhamo v sopari dobre pol ure. Puding pred serviranjem oblijemo s sledečo omako: na masti prepražimo nekaj jušne zelenjave, čebule in zelenega peteršilja, pustimo, da se omeheča, potresemo z moko, prepražimo, zalijemo z juho in vinom, pridenemo (po okusu) sladkorja in cimeta, dobro prevremo in precedimo.